

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT

GRAAD 12

GESKIEDENIS V2

FEBRUARIE/MAART 2014

ADDENDUM

Hierdie addendum bestaan uit 15 bladsye.

VRAAG 1: WATTER POLITIEKE VERANDERINGE HET IN SUID-AFRIKA PLAASGEVIND NADAT DIE USSR TOT 'N VAL GEKOM HET?**BRON 1A**

Die bron beskryf die redes waarom die Nasionale Party-regering besluit het om met die African National Congress te onderhandel.

Dit was ook in 1988 dat die Sowjetpremier, Michail Gorbachev, vir 'n 'nuwe wêreldorde' gevra het, en sy verbintenis tot glasnost en perestroika herbevestig het. Ronald Reagan, wat die vorige jaar met Gorbachev vergader het om ooreen te kom om die supermoondhede se kernkragarsenaal te verminder, het Moskou besoek. Die versagting van die Koue Oorlog het begin. Binne die volgende jaar sou Berlyners die gevreesde simbool van die Ystergordyn, die Berlynse Muur, afbreek, en die 'Kommunistiese bedreiging' – wat so lank deur opeenvolgende Suid-Afrikaanse administrasies uitgebuit is – sou sy krag (effektiwiteit) verloor. Dit sou 'n belangrike uitwerking op Suid-Afrika hê.

Van meer onmiddellike belang was Nelson Mandela se verskuiwing na 'n gemaklike huis op die tronkperseel van die Victor Verster-tronk, tussen die wingerde in die mooi Franschhoekvallei. Dit het openbare en internasionale opgewondenheid oor die moontlikheid van sy vrylating verhoog.

[Uit: *Every Step Of The Way: The Journey To Freedom in South Africa*
deur die Ministerie van Onderwys]

BRON 1B

Die bron bestaan uit twee koerantberigte wat op die impak van De Klerk se toespraak van 2 Februarie 1990 fokus.

Koerantberig 1: Hierdie berig het op 4 Februarie 1990 in die *Sunday Times* verskyn.

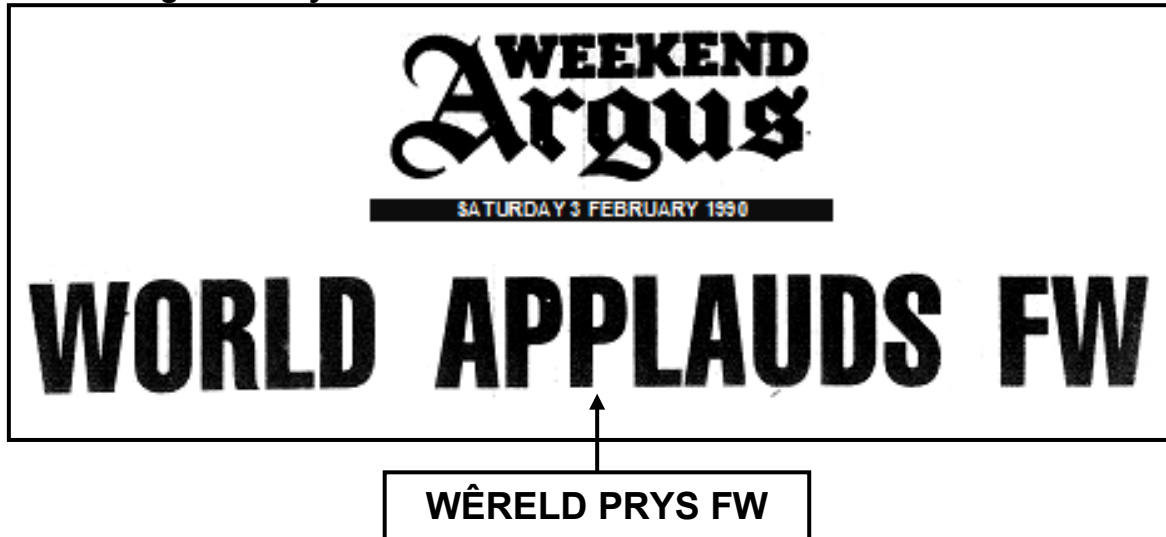
'N NUWE BLAADJIE IS IN DIE GESKIEDENIS OMGESLAAN

Ons word op dié somer-Sabbats- (Sondag)-oggend wakker in 'n land waar vrees, wanhoop en woede deur hoop vervang is. Waar daar 'n gevoel is dat Suid-Afrikaners dalk nog 'n goeie kans op sukses het.

Na dekades waarin die waarheid vermy is, word die harde, onvermybare werklikheid uiteindelik met eerlikheid en opregtheid aangepak. 'n Nuwe blaadjie is in die geskiedenis omgeslaan en ons almal, ongeag ons velkleur of politieke oortuiging, staan vandag aan die begin van 'n nuwe toekoms.

Die publiek was verbaas oor De Klerk se vinnige optrede, wat teenstrydig was met sy voorganger, wie se Rubikon-toespraak in 1985 wanhoop gesaai het.

Koerantberig 2: Die volgende hoofopskrif het op 3 Februarie 1990 in die *Weekend Argus* verskyn.

[Uit: *A Newspaper History Of South Africa* deur J Cameron-Dow]

BRON 1C

Die bron fokus op die ANC se reaksie op FW de Klerk toespraak op 2 Februarie 1990.

Sy aankondigings het die verbode ANC heeltemal onkant betrap: die ontbanning van die African National Congress, die Pan-Africanist Congress en die Suid-Afrikaanse Kommunistiese Party; die onderneming om Nelson Mandela gou vry te laat; die opheffing van die noodregulasies op organisasies soos die UDF en COSATU; die vrylating van baie politieke gevangenes; die opheffing van mediabeperkings; en die verklaring dat sy regering verbind is tot die skep van 'n 'totaal nuwe en regverdige bedeling', gebaseer op gelykheid.

Dit was so onverwags, selfs strydig met sy karakter. De Klerk se stelling dat die 'agenda oop' is en die 'oorkoepelende doelstellings' 'n 'nuwe demokratiese grondwet' en 'universele stemreg' insluit, het oortuigend genoeg gelyk, en die meeste in Lusaka en elders het dit as 'n ware geleentheid vir ope politiek beskou, maar ander het aan die begin vermoed dat dit oëverblindery kon wees. Hulle reaksie het dekades se agterdog en wantroue weerspieël wat gespruit het uit die Nasionaliste se jarelange onverskilligheid teenoor die swart meerderheid.

Miskien was die mees optimistiese (positiewe) stem dié van Thabo Mbeki. 'Indien mnr. De Klerk sê dat die tyd om te praat aangebreek het,' het die ANC se sekretaris van buitelandse sake in Stockholm gesê, 'mag ons dalk dieselfde ding sê'. Tuis het Aartsbiskop Desmond Tutu gesê De Klerk 'het my asem weggeslaan'. Beleggers het die President oornag vergoed met 'n R9 biljoen-hupstoot op die Johannesburgse Aandelebeurs. In teenstelling met die internasionale afsydigheid van vorige jare, het gelukwense van dwarsoor die wêreld ingestroom, selfs van die Verenigde Nasies se sekretaris-generaal Xavier Perez de Cuellar.

[Uit: *Apartheid, An Illustrated History* deur M Morris]

VRAAG 2: HOE HET DIE VAL VAN DIE USSR IN 1989 ANGOLA SE HERVOORSTELLING BEÏNVLOED?**BRON 2A**

Die volgende uittreksel verwys na die situasie in Angola na die einde van die Koue Oorlog in 1989.

Pas nadat die Koue Oorlog beëindig is, het die Amerikaners begin om 'n vredesooreenkoms in Angola te reël, asof die Angolese burgeroorlog bloot 'n verlenging van die Koue Oorlog was. Die MPLA (Popular Movement for the Liberation of Angola) het die front van Marxistiese Leninisme laat vaar en 'n verkiesing uitgeroep. Dit het in Desember 1992 plaasgevind en Amerika het UNITA (National Union for the Total Independence of Angola) gesteun om te wen. Die MPLA is as die wenner verklaar. Savimbi het die uitslag verwerp en die oorlog het weer begin.

Die Amerikaners, met die besef dat Savimbi nie kon wen nie, het omgeswaai en die MPLA begin help om die oorlog te wen.

In die middel 1990's het die VSA, angstig om Angolese olie te bekom, sy vorige standpunt dat die oorlog in Angola nie deur enige groep gewen kan word nie, verander. Nadat hulle omgeswaai het, het die Amerikaners die regering gehelp om in 1999 'n aanval te loods om UNITA uit die hartland van Sentraal-Angola te verdryf. Verstoot deur die Amerikaners, het dit ondersteuning buite Angola verloor. In 1996 is sy belangrikste bondgenoot in Afrika, President Mobutu Sese Seko van die Kongo (Zaïre), se regering omvergewerp. Die Angolese weermag het voorraad wat oor die grens gekom het, geblokkeer. Die Angolese het 'n kragstasie in noordelike Zambië gebombardeer om die Zambiese regering te waarsku oor sy steun vir UNITA.

[Aangepas uit: *Africa – Altered States, Ordinary Miracles* deur Richard Dowden]

BRON 2B

Die volgende is 'n verslag van Zeca Santana. Hy skryf oor korrupsie toe hy Angola in 1991 besoek het.

Angola is 'n land baie ryk aan minerale bronne, maar op een of ander manier kom al die inkomste uit olie (\$900 miljoen maandeliks), diamante (\$200 miljoen maandeliks) en laat ons nie goud, koper, yster, en ander edelgesteentes vergeet nie, wat nooit ten volle by die nasionale tesourie uitkom nie. Angola se skuld is nou erger as ooit tevore.

In die eerste jaar wat ek op my eerste besoek in 1991 daar aangekom het, het dit my ontugter (geskok) om te sien hoe besigheid gedoen word. Geen projek kon begin word tensy jy 'n gedeelte van jou besigheid of onderneming aan die minister gee wat daardie departement beheer het nie. Dit was deel van die alledaagse lewe. Om my koffieplantasies terug te kry, moes ek die minister van landbou van die provinsie van Bengo, 'n fooi van \$1 000 plus belasting betaal. Geen kwitansie is vir die fooi uitgereik nie, slegs vir die belasting. Ek is nie net gevra om die fooi te betaal nie, ek is ook aangesê om die fooi in dollar te betaal. Indien 'n permit vir 'n nuwe besigheid nodig was, moes 'n deel van die besigheid of 'n fooi altyd betaal word om die permit te kry. (Die fooi is nie die permitfooie nie; dit is 'n fooi vir 'n geleentheid om 'n permit te kry.)

[Vertaal uit: *Land Of Shattered Dreams* deur Zeca Santana]

BRON 2C

Die volgende bron toon die spotprenttekenaar se uitbeelding van die verskillende uitdagings waarteen die Angolese na 1990 te staan gekom het.

[Aangepas en vertaal uit *The Peaceful Face Of Angola* deur Michael G Comerford]

VRAAG 3: WATTER STRUIKELBLOKKE HET SUID-AFRIKA GEDURENDE DIE PROSES VAN ONDERHANDELING TUSSEN 1990 EN 1994 ERVAAR?**BRON 3A**

Die bron fokus op die struikelblokke wat die Nasionale Party en die African National Congress ondervind het toe onderhandelinge gedurende die 1990's begin het.

Die tyd vir 'samesprekings oor samesprekings' was nou verby, en die werklike vooronderhandelingsfase sou nou begin. Die struikelblokke om te onderhandel, moes uit die weg geruim word, wat formele vergaderings tussen die regering en ANC-verteenwoordigers sou behels.

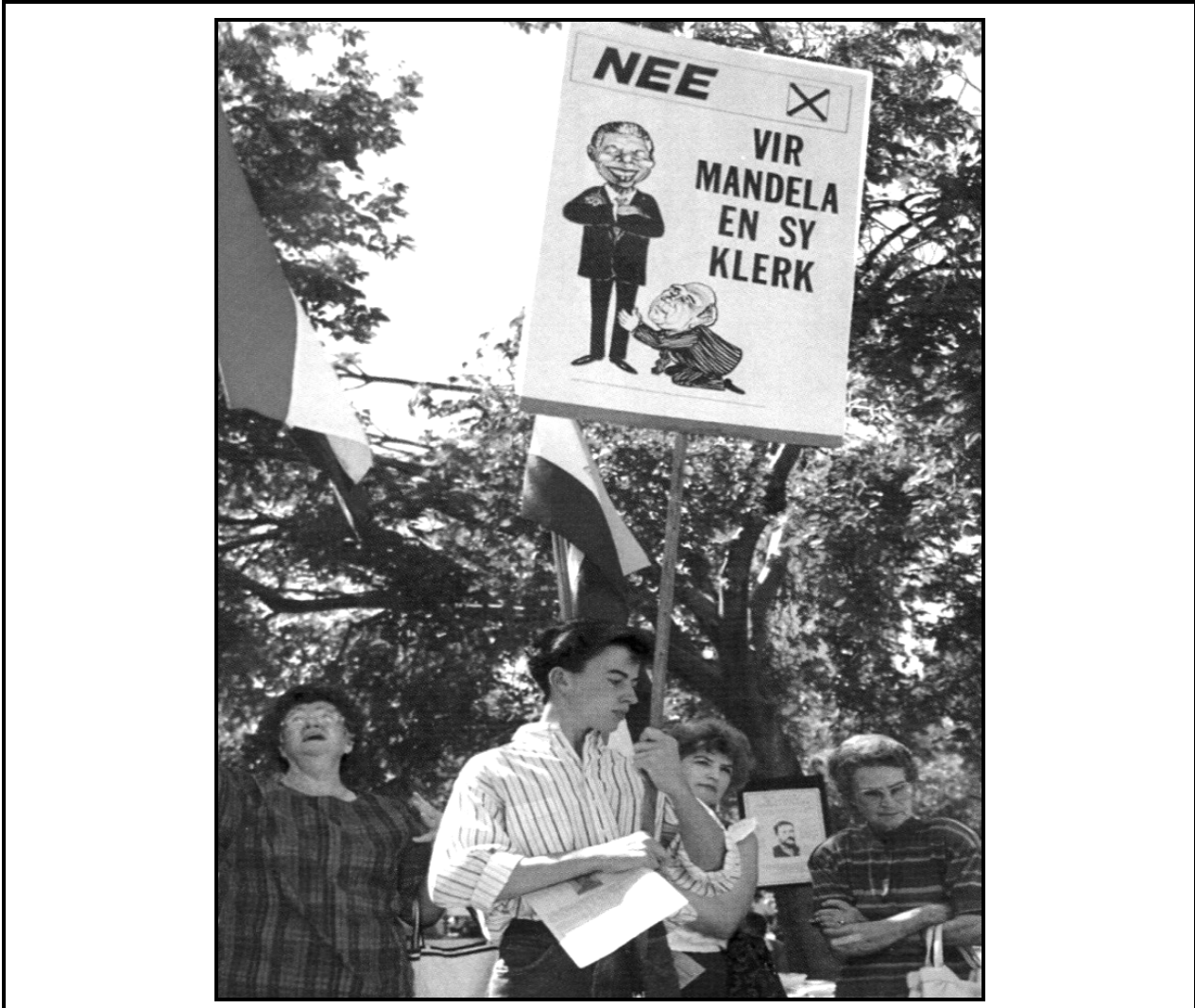
Die eerste van hierdie vergaderings het tussen 2 en 4 Mei 1990 by Groote Schuur, die historiese Kaapstadse woning van die staatshoof, plaasgevind, maar nie voor die eerste van baie meningsverskille tussen De Klerk en Mandela nie. Dit het gespruit uit die moord van agt betogers deur polisie op 26 Maart in die onlusgeteisterde township van Sebokeng. Die polisie het aangevoer dat die 50 000-sterk betoging onwettig was en dat hulle genoodsaak was om hulself te verdedig toe daar op hulle geskiet is. Mandela, daarenteen, het aangevoer dat die betogers nie gewapen was nie en dat die meeste in die rug geskiet is toe hulle gevlug het: 'Hierdie tipe optrede het my kwater as enigiets anders gemaak, en ek het aan die pers gesê dat elke wit polisieman ... elke swart persoon as 'n militêre teiken beskou.' Hy het die opskorting van die samesprekings wat vir 11 April geskeduleer was, aangekondig en De Klerk gewaarsku dat hy (De Klerk) nie aan die een kant 'kan praat van onderhandelings en ons mense aan die ander kant vermoor nie'.

[Uit: *The Rise And Fall Of Apartheid* deur David Welsh]

BRON 3B

Die foto deur Adil Bradlow (1992) toon die houding van konserwatiewe wit Suid-Afrikaners teenoor die referendum wat De Klerk uitgeroep het.

[Uit: *One Law, One Nation: The making of the South African Constitution* deur L. Segal et al]

BRON 3C

Die volgende bron fokus op hoe konserwatiewe Suid-Afrikaanse leiers probeer het om die implementering van die Rekord van Verstandhouding wat op 26 September 1992 by KODESA (Konvensie vir 'n Demokratiese Suid-Afrika) in Johannesburg onderteken is, te stop.

Op 28 September het Lucas Mangope (leier van die Bophuthatswana Bantoestan-tuislande) samesprekings met De Klerk gehou om sy teenkanting teen die Rekord van Verstandhouding duidelik te maak. Drie dae later het hy, Oupa Gqozo (leier van die Ciskei Bantoestan-tuislande) en Mangosuthu Buthelezi (Hoofminister van KwaZulu) in Mmabatho ontmoet om die situasie te bespreek. Die drie het die ooreenkoms verwerp en die regering en die ANC daarvan beskuldig dat hulle die raamwerk vir toekomstige onderhandelinge eensydig bepaal het. Hulle het versoek dat 'n dringende vergadering met partye wat hulle bekommernisse deel, gehou word om die pad vorentoe te bespreek.

Die Konserwatiewe Party (KP) het ook die Rekord van Verstandhouding verwerp, en het gesê dat dit onaanvaarbare valsheid (verraad) was om tradisionele wapens te verban terwyl die ANC toegelaat word om sy vele versteekte wapens te behou. Volgens die KP-leier, Andries Treurnicht, het De Klerk 'voor oorsese, die ANC en Suid-Afrikaanse Kommunistiese Party se druk geswig' en 'n aantal 'rampspoedige toegewings' gemaak. Treurnicht het beklemtoon dat die land se lot (toekoms) nie slegs deur die regering en die ANC bepaal kon word nie, en hy het Buthelezi se soortgelyke siening verwelkom en vir gesamentlike optrede gevra 'deur diegene wat weier om onder ANC- en SAKP-tirannie (diktatorskap) of die verraad van die regering' te leef.

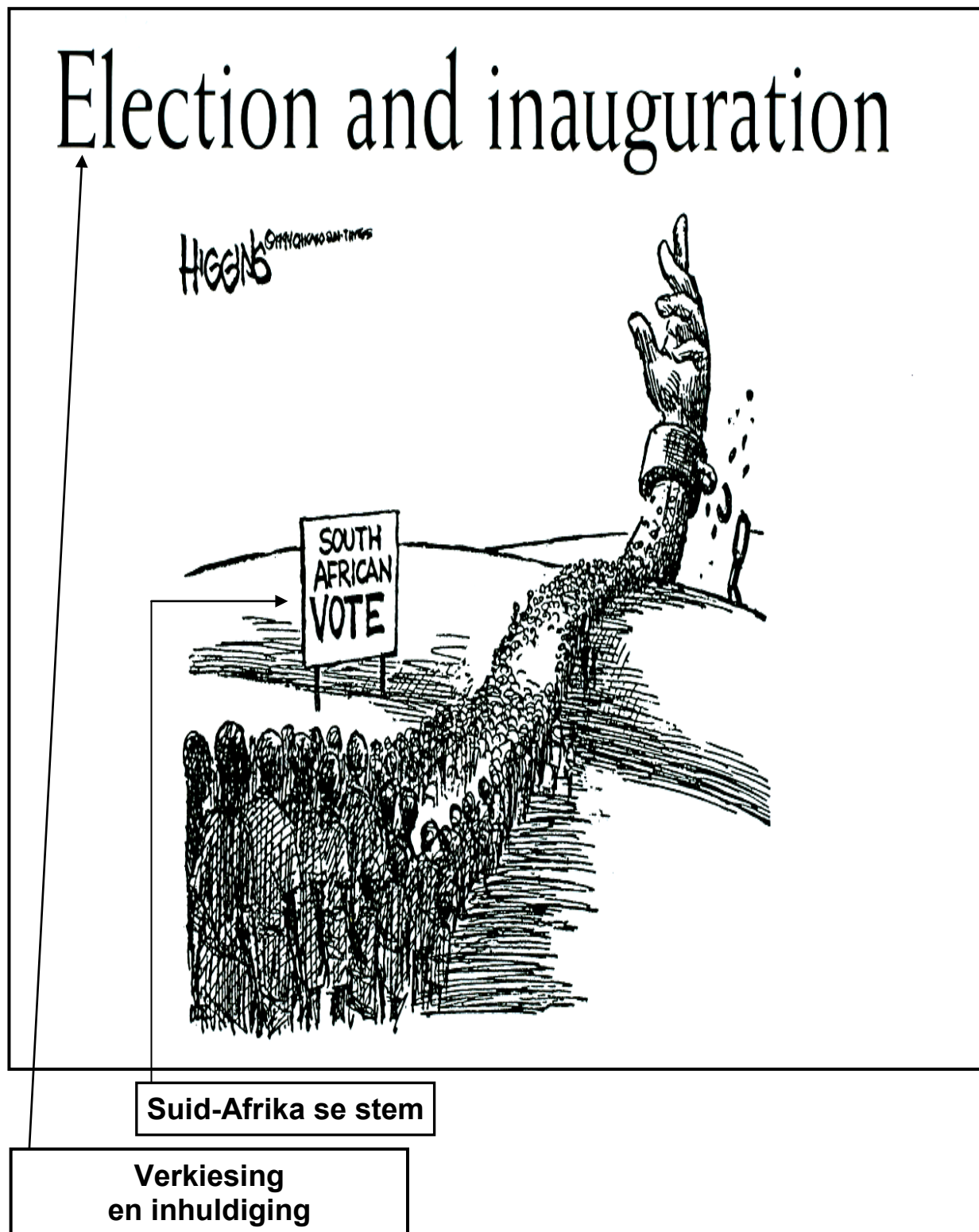
Op 6 Oktober is 'n konferensie vir 'bekommerde Suid-Afrikaners' byeengeroep deur Mangosuthu Buthelezi, Gqozo en Mangope en bygewoon deur die KP en die Afrikaner-Volksunie. Hulle het gevra dat die implementering van die Rekord van Verstandhouding gestop word en voorgestel dat KODESA afgeskaf word en met 'n meer verteenwoordigende forum vervang word.

[Uit: *People's War* deur A Jeffery]

BRON 3D

Die spotprent deur Higgins beeld Suid-Afrika se eerste demokratiese verkiesing in 1994 uit.

[Uit: *Nelson Mandela: A Life In Cartoons* deur H Dugmore et al]

VRAAG 4: HOE SUSESVOL WAS DIE WAARHEIDS-EN-VERSOENINGS-KOMMISSIE (WVK) OM SUID-AFRIKA VAN SY VERDEELDE VERLEDE TE GENEES?**BRON 4A**

Hierdie uittreksel deur die Minister van Justisie, Dullah Omar, fokus op die redes vir die stigting van die WVK.

Hierdie Grondwet vorm 'n historiese brug tussen die verlede van 'n diep verdeelde samelewing wat deur onenigheid (spanning), konflik, ongekende lyding en ongeregtigheid gekenmerk is, en 'n toekoms geskoei op die erkenning van menseregte, demokrasie en vreedsame bestaan en ontwikkelingsgeleenthede vir alle Suid-Afrikaners, ongeag kleur, ras, klas of oortuiging. Die strewe na nasionale eenheid, die welstand van alle Suid-Afrikaanse burgers en vrede vereis versoening tussen die mense van Suid-Afrika, en die heropbou van die samelewing ...

Daar is 'n verbintenis om van die verlede weg te breek, om die wonde van die verlede te genees, om te vergewe, maar nie te vergeet nie, en om 'n toekoms te bou wat op respek vir menseregte gebaseer is. Hierdie nuwe werklikheid in die menseregte-situasie in Suid-Afrika plaas 'n verantwoordelikheid op ons almal. Menseregte is nie 'n geskenk wat deur die regering of die staat as 'n guns aan lojale burgers gegee word nie. Dit is die reg van elke burger. Deel van ons gesamentlike verantwoordelikheid is om die weg te verlig (duidelik te maak), die pad vorentoe te bepaal en Suid-Afrika van riglyne te voorsien wat op internasionale ondervinding gebaseer is, terwyl ons deur die oorgang beweeg. Ons moet teen gevare en struikelblokke waak! Ons moet ons burgers by die gesprek betrek om te verseker dat menseregte nie net aan die minderheid behoort nie, maar dat dit die geboortereg van elke burger is! Ons moet die reis uit die verlede, deur ons oorgang en na 'n nuwe toekoms aanpak.

[Uit: <http://www.justice.gov.za/trc/legal/justice.htm>. Toegang verkry op 14 Januarie 2013]

BRON 4B

Die volgende bestaan uit 'n geskrewe bron en 'n visuele bron oor die verhoor van die apartheidsagent Eugene de Kock.

Geskrewe Bron: Dit is 'n verslag van 'n onderhoud wat met Eugene De Kock gevoer is na sy eerste verskyning voor die WVK in September 1997.

De Kock was 'n 'geïmpliseerde getuie' in die WVK se verhoor van vyf wit gewese veiligheidspolisiemanne in Port Elizabeth wat aansoek gedoen het om amnestie vir die bomaanval ... Die 'Motherwell-bomaanval' was 'n opdrag deur die bevelvoeder van die polisie, Generaal Nic van Rensburg, wat De Kock genader het en hom gevra het om 'n plan te maak' om die Motherwell-polisiemanne stil te maak.

De Kock het begin om eers die plan te ontwerp en dit dan uit te voer. Hy het die tegniese afdeling van Pretoria se polisie genader en hulle opdrag gegee om 'n bom te bou wat met afstandbeheer ontplof kon laat word ... De Kock het getuig dat die drie swart polisiemanne op 'n valse sending gestuur is in die motor waarin die ploffstof in die geheim versteek is. Die bom is, soos beplan, deur afstandbeheer laat ontplof en die Motherwell-polisiemanne, sowel as 'n vierde man, 'n vriend wat saam met hulle in die motor was, is dood.

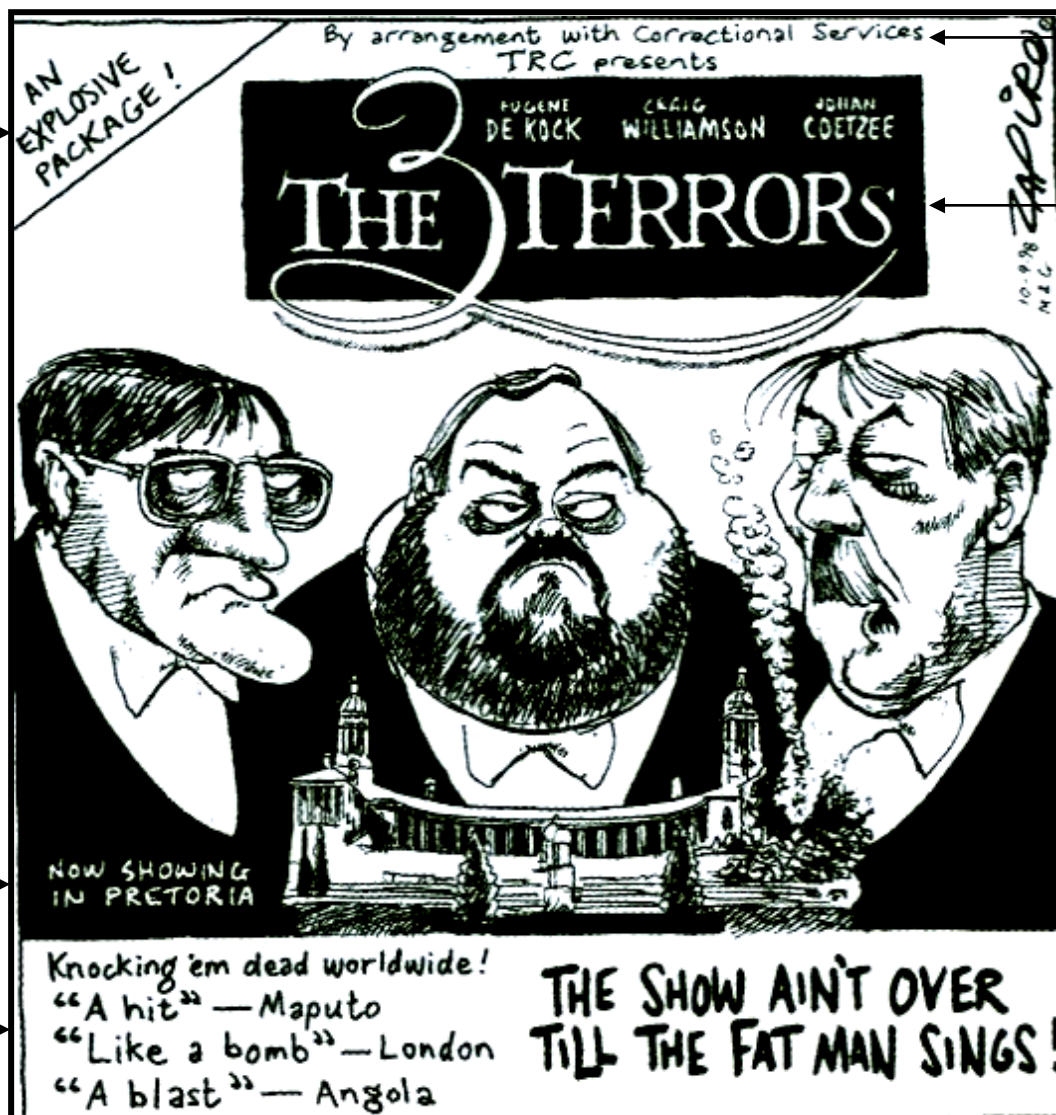
Dit was De Kock se eerste verskyning voor die WVK. In die afsluiting van sy getuienis het hy 'n pleidooi gemaak om die weduwees van die slagoffers van die Motherwell-bomaanval te ontmoet. Hy wou hulle om verskoning vra, maar wou dit privaat doen, het hy gesê. Ek was verbaas oor De Kock se versoek ...

Die weduwees se prokureur het tot die vergadering ingestem ... 'Ek was diep deur hom geraak,' het mev. Faku van haar ontmoeting met De Kock gesê. Beide vroue (die weduwees) het gevoel dat De Kock met hulle gepraat het oor iets wat hom diep raak en dat hy hul pyn erken het, 'Ek kon my trane nie keer nie. Ek kon hom hoor, maar ek was oorkom deur emosie, en ek het net my kop geknik om te sê ja, ek vergewe jou. Ek hoop dat as hy ons trane sien, hy weet dat dit nie net trane vir ons mans is nie, maar ook trane vir hom ... Ek wil graag sy hand vat en hom wys dat daar 'n toekoms is en dat hy steeds kan verander.'

[Uit: *A Human Being Died That Night* deur P Gobodo-Madikizela]

Blaai asseblief om vir die visuele bron

Visuele Bron: Die spotprent deur Zapiro beeld Eugene de Kock, Craig Williamson en Johan Coetzee as 'THE 3 TERRORS ('DIE DRIE VERSKRICKINGS') uit.

Slaan hulle wêreldwyd plat!

"n Kolskoot' — Maputo
'Soos 'n bom' — Londen
'n Ontploffing' — Angola

Word tans in Pretoria vertoon

'N PLOFBARE PAKKET!

DIE VERTONING IS NIE VERBY
VOORDAT DIE VET MAN SING NIE!

DIE DRIE VERSKRICKINGS

Die WVK, in samewerking met
Korrektiewe Dienste, bied aan:

[Uit: *Truth and Reconciliation in South Africa: 10 Years On* deur Charles Villa-Vicencio et al.]

BRON 4C

Die bron is 'n uittreksel uit 'n onderhoud wat Tim Modise, aanbieder van *Lekgotleng Le Modise*, in April 2006 op SABC 2 met Emeritus-aartsbiskop Desmond Tutu gevoer het.

Tim Modise: As jy nadink oor die WVK, Aartsbiskop, sal jy sê dat die waarheid oor menseregteskendings in so 'n mate vertel is soos almal dit verwag het om vertel te word?

Desmond Tutu: Ons het 'n groot deel van die waarheid gekry. Baie dinge wat ons vermoed het, is bevestig ... Maar ons het daardie vermoedens toe gehad en dit is bevestig. Ons het dit uit die perd se bek gehoor, want om te kon kwalifiseer vir amnestie, moes mense hulle eie vervolgers wees en die waarheid praat. Ons het hulle nie aangekla nie. Mense wie se geliefdes spoorloos verdwyn het, kon na geheime grafte gaan en die oorskot van hul geliefdes sien ... Wat ookal die gevolg van die amnestie-aansoek; die berusting wat die families kon ervaar, was genoeg regverdiging vir die WVK.

Maar, jy sal reg wees as jy sê dat die groot visse ontsnap het. Ons het meestal nie werklik diegene gekry wat die opdragte gegee het nie, ons het hoofsaaklik diegene gekry wat die bevele uitgevoer het, en in daardie verband het ons misluk. Ons het 'n breë begrip van daardie spesifieke tydperk, 1960 tot 1994, gekry; genoeg dat byvoorbeeld niemand in Suid-Afrika ooit weer kan sê, 'ek het nie geweet nie, ek het nie geweet nie.' Die bewyse is daar: daar was moordbendes; niemand kan ontken dat daar marteling, ensovoorts was nie, selfs in die kampe van die ANC, die bevrydingsbeweging, omdat hulle self daardie spesifieke tipe inligting verskaf het ...

[Uit: *Truth and Reconciliation In South Africa 10 Years On* deur Charles Villa-Vicencio et al.]

ERKENNINGS

Visuele bronne en ander historiese bewys is uit die volgende geneem:

- Comerford MG. 2005. *The Peaceful Face Of Angola: Biography of Peace Process (1991 to 2002)*. John Meinert Printing: Windhoek
- Cameron-Dow J. 2007. *A Newspaper History Of South Africa*. Don Nelson Uitgewers: Wynberg
- Dowden R. 2001. *Africa – Altered States, Ordinary Miracles*. Cambridge University Press: Londen
- Dugmore H et al. 1999. *Nelson Mandela: A Life In Cartoons*. David Philip Uitgewers: Claremont
- Gobodo-Madikizela P. 2003. *A Human Being Died That Night*. Houghton Mifflin Company: New York
- <http://www.justice.gov.za/trc/legal/justice.htm>, toegang verkry op 14 Januarie 2013
- Jeffery A. 2010. *People's War*. Jonathan Ball Uitgewers: Kaapstad
- Ministerie van Onderwys. 2004. *Every Step Of The Way – The Journey To Freedom in South Africa*. HRSC Drukkery: Kaapstad
- Morris M. 2012. *Apartheid, An Illustrated History*. Jonathan Ball Uitgewers: Jeppestown
- Santana Z. 2009. *Angola: Land of Shattered Dreams*. Xlibris Corporation: VSA
- Segal L et al. 2011. *One Law, One Nation: The Making of the South African Constitution*. Jacana: Johannesburg
- Villa-Vicencio C et al. 2006. *Truth and Reconciliation in South Africa: 10 Years On*. David Philip: onbekend
- Welsh D. 2011. *The Rise and Fall of Apartheid*. Jonathan Ball Uitgewers: Claremont

